
ROZHLEDY

Václav Cvrček

Koncept minimální intervence

The Concept of Minimal Intervention

ABSTRACT: The Concept of Minimal Intervention (CMI) is a “methodological bill” concerning linguists and their approach toward the language and its speakers. CMI represents one possible approach to language, implying programmatic character. CMI prerequisites are: 1) There is no reason why linguistics should infringe upon language development through its interventions and thus disqualify speakers for their (natural) linguistic behavior. 2) The language has been evolving into a sensible instrument of communication, needing no assistance from linguists. 3) The arbitrary nature of linguistic means draws on their usage, and involves the ways of using constituents; it is thus not beneficial when linguistics violates, through its interventions, the very fact of this choice taken by the majority. CMI is delimited by the endeavor to minimize linguists’ interventional pressure on language and its speakers; CMI’s goal is to bring the language situation as close to the condition marked by the existence of a spontaneously constituted order of norms which is “only” passively recorded by linguists. Since zero intervention is irreconcilable with the existence of linguistics, it is necessary to deliberately weaken potential linguistic interventions through a pluralism of descriptions which should expressly declare the goals they pursue and which (communicative) functions they favor.

Key words: intervention, codification, language regulation, prescription, description

Klíčová slova: intervence, kodifikace, jazyková regulace, preskripce, deskripce

Diskuze v české lingvistice o jazykové kultuře, kodifikaci, jazykové regulaci a teorii jazykové kultury se vedou už dlouho a bez vidiny konsenzu. Doposud však nebyl publikován ucelený alternativní návrh, který by představoval praktický návod, jak jinak vztah lingvistů, jazyka a jeho uživatelů komplexně řešit, stejně jako nezbytné teoretické pozadí celé jazykově regulační aktivity. Předkládám proto lingvistické veřejnosti k posouzení koncept minimální intervence (KMI), který se snaží být alternativou jak k současné jazykově regulační činnosti, tak k jejímu teoretickému pozadí, tj. k teorii jazykové kultury. Kromě nového způsobu řešení přináší i souhrn nejdůležitějších výtek k teorii jazykové kultury a jejímu uplatňování, které byly za posledních téměř 50 let publikovány (může tedy dobře sloužit jako podklad pro další diskuzi o těchto otázkách).

Svojí stylistickou povahou se koncept minimální intervence řadí k výzvě či programovému prohlášení. Tento fakt souvisí s tím, že je vždy otázkou konsenzu lingvistů, zda na daný koncept přistoupí a budou se jím ve své činnosti řídit. Stylové zařazení předkládaného konceptu však nevyplývá jen z funkce textu, který má vyzývat ke změně jazykově regulační praxe, ale také z jeho obsahu; každá konstrukce vztahu mezi

lingvisty, mluvčími a jazykem (tedy každý koncept jazykově regulační činnosti včetně teorie jazykové kultury) bude vždy více či méně postavena na akcentu určitých hodnot a postojů, bude mít axiologická východiska. Povaha takovýchto konceptů proto nemůže být (a není) striktně vědecká. Považuji ovšem za vhodné, tyto motivace explicitně do konceptu zahrnout (viz oddíl 1), ačkoli to může snižovat jeho recepci v rámci rigorózně pojaté lingvistické vědy.

Text konceptu minimální intervence nevznikl ve vzduchoprázdnu; významně čerpá z výsledků české (i světové) jazykovědy v oblasti zkoumání jazykové regulace a snaží se poučit z chyb, kterými trpěly předchozí přístupy k jazykové praxi a na něž bylo v průběhu diskuzí upozorněno. Zároveň ovšem předpokládá dosud nepublikovanou obecnější teorii intervencí (Cvrček, v tisku), jejímž předmětem je porovnávání a klasifikace jednotlivých typů intervencí a z nich vyplývajících přístupů k jazykové praxi a stanovování požadavků na koncepty ovlivňující vědecky zaměřenou jazykově regulační činnost.

Každý programový text by měl být dostatečně rozsáhlý na to, aby v něm bylo jednoznačně vyloženo vše podstatné (aby byl jednoznačně aplikovatelný), zároveň by měl být natolik stručný, aby bylo možné snadno rozpoznat základní rysy návrhu. Stejně tedy jako prohlášení členů Pražské školy na konci 20. let (Pražský lingvistický kroužek, 1932), ve kterém se stanovovaly základní obrysy teorie jazykové kultury, aspiruje i KMI na obsahovou úplnost bez nutnosti citací děl, na něž myšlenkově navazuje. Tezovitost a jistá apodiktičnost formulací je jen dalším průvodním jevem výše zmíněného stylového zařazení. Na rozdíl od vystoupení členů Pražské školy se KMI záměrně vyhýbá uvádění konkrétních návrhů, jak s lingvistickou materií při jazykové regulaci nakládat (nenavrhuje např. změny v kodifikaci): za prvé, každý konkrétní příklad je svázán s určitým časem (stavem jazyka), způsobuje tak rychlejší zastarávání konceptů tohoto druhu a snižuje jejich obecnost. Za druhé je v tomto typu textu potenciálně matoucí (tedy účinkuje přesně opačně, než jak bývá zamýšleno); každý příklad může být vždy hodnocen z různých úhlů, nesouhlas s uvedeným příkladem pak může vést až k neoprávněnému odmítání celého konceptu (o jevech konkrétních můžeme diskutovat, až se shodneme na obecné rovině).

1. Co je koncept minimální intervence (KMI)?

1.1. KMI je „metodologickým kodexem“ přístupu lingvistů k jazyku a mluvčím.

1.2. KMI reprezentuje v rámci teorie intervencí jeden z možných přístupů k jazyku, je tedy zaujetím konkrétního postoje, z čehož vyplývá jeho programatický charakter.

1.3. Předpoklady KMI:

1.3.1. Není důvod, proč by lingvistika měla zasahovat do vývoje jazyka svými intervencemi,* a diskvalifikovat tak uživatele jazyka za jejich (přirozené) jazykové chování (či poskytovat argumenty pro jejich diskvalifikaci).

* Intervence je v neobecnější rovině *jakékoli metajazykové chování*, tedy chování, které se obrací k jazyku. Můžeme zde vidět celou škálu různých typů intervencí podle jejich intenzity od autocenzury, přes

1.3.2. Jazyk se vyvíjí (prostřednictvím variant a oscilace mezi nimi) v účelný nástroj komunikace spontánně a samostatně, bez asistence lingvistů.

1.3.3. Konvenční povaha jazykových prostředků vyplývající z úzu se týká způsobů používání jednotek (mj. tedy i jejich stylových charakteristik a útvary příslušnosti); není proto prospěšné pro uživatele jazyka ani pro přirozený jazykový vývoj, když lingvistika fakt této většinové volby svými (institucionalizovanými) intervencemi narušuje.

2. Proč je potřeba nahradit stávající tzv. teorii jazykové kultury (TJK) jiným konceptem?

2.1. TJK nedokázala odstínit vliv purismu na jazykovou situaci; to se projevuje intervenční povahou TJK (zejm. preskriptivní kodifikací,** viz 2.5.1) a nezměněným přístupem k hodnocení jazykových prostředků (rozdělování prvků na spisovné a nespisovné, viz 2.5.2).

2.2. Současná lingvistika nedisponuje objektivním pozorováním toho, jak současné intervence působí, neměla by se proto snažit těmito intervencemi zasahovat do jazykového vývoje. K intervenci není zřejmý důvod (nebyl podán neochvějný důkaz, že ji jazyk či společenství mluvčích potřebuje, viz 1.3.2). Přitom důkazní břemeno je na jejich zastáncích (ti by nejdříve měli dokázat potřebu jakékoli intervence, než ji začnou provádět).

2.3. TJK obhajuje „teoretické zásahy“ do jazyka především jeho kultivováním. Předpokládá se tak (aniž by byla k dispozici pozorování, která to potvrzují či vyvrací), že současný úzus je nedostatečně kultivovaný. Lingvistika však nedisponuje objektivními kritérii pro hodnocení toho, co je v jazyce správné (žádoucí, spisovné či kultivované apod.), nemůže proto v tomto směru do jazyka smysluplně intervenovat. V současné situaci navíc proti intervencím, které navrhuje TJK, mluví především nesrovnalosti v samotném konceptu jazykové kultury (jeho vnitřní rozpornost a neúplnost) a problémy s jeho uplatněním (viz 2.5).

2.4. TJK se neosvědčila jako platforma pro vývoj názorů na problematiku intervencí, v některých obdobích byla TJK dokonce dogmaticky budována. Všechny snahy o sys-

opravu komunikačního partnera (individuální intervence) či korektury v nakladatelstvích až po jazykovou kodifikaci či jazykový zákon (institucionalizované intervence). Každá z těchto aktivit jazyk zasahuje a nějak se ho snaží pozměnit (samozřejmě v různé míře). V této souvislosti je třeba připomenout, že každý výstup lingvistického zkoumání má nenulovou intervenční sílu (i kdyby šlo o sebeodbornější a sebetheoretičtější články ve vědeckém časopise). Každý takový výstup může způsobit změnu jazykového chování u jednotlivců nebo skupin mluvčích (i když u většiny spíše jen hypoteticky).

** Kodifikací se v rámci KMI rozumí *jakýkoli výstup lingvistického (povětšinou synchronního a empirického) bádání, který je určen veřejnosti*. Otázkou zůstává, zda se jedná o definici reálnou nebo stipulativní: na jedné straně se kodifikace interpretuje jako závazný předpis, na straně druhé můžeme i v lingvistických textech zahlédnout spojení deskriptivní kodifikace (v opozici k termínu preskriptivní kodifikace), který rys závaznosti z tohoto termínu vylučuje. Pokud by platila definice z Akademického slovníku cizích slov, která rys závaznosti v pojmu kodifikace obsahuje, bylo by spojení deskriptivní kodifikace oxymóronem, spojení preskriptivní kodifikace pleonasmem.

témovou kritiku konceptu jazykové kultury byly většinou vnímány s podezřením z „radikálních“ úmyslů jejich autorů (viz 4.5).

2.5. Současná intervenční praxe se nezdá být úspěšná zejména z těchto důvodů:

2.5.1. Vlivem preskriptivního charakteru současné kodifikační intervence dochází k diskvalifikaci projevů uživatelů jazyka pouze na základě toho, že se odchyľují od kodifikace. Preskriptivismus tedy vytváří pocit oprávněnosti sankcí i za jazykové chování, které by z objektivních příčin sankcionováno být nemuselo (např. je v souladu s územ a není z hlediska zvolených komunikačních cílů neopodstatněné či nefunkční).

2.5.2. Z prací o TJK není zřejmá podstata spisovného jazyka ani spisovnosti; nesehlávající definice spisovnosti, která by zaručovala její objektivní rozpoznatelnost u daného prvku, nebyla v rámci TJK nikdy podána. Není proto jasné, zda (či do jaké míry) je spisovný jazyk předmětem kultivačního procesu (kodifikace ho pouze zachycuje), nebo výsledkem kultivačního působení (spisovný jazyk je kodifikací utvářen). Tato nedůslednost TJK se projevuje i v jejím nejasném vztahu k většinovému úzu. Původní puristické subjektivní hodnocení jazykových prostředků pomocí dichotomie správný – nesprávný tak bylo pouze nahrazeno jinou subjektivně založenou terminologickou dvojicí spisovný – nespisovný bez rozsáhlejší revize přístupu k hodnocení prostředků.

2.5.3. TJK nikdy přesně nespécifikovala cílový stav kultivační činnosti (i kdyby to byl pouze nedosažitelný ideál) ani způsoby zjišťování, zda se intervenční praxe tomuto cíli přibližuje či vzdaluje. Nedefinování cílového stavu podtrhuje spornost preskriptivního přístupu.

2.5.4. Z prací o TJK vyplývá, že spisovnost není podmínkou nutnou ani postačující pro vytváření kultivovaných projevů. Současný způsob intervenování směrem k odlišení spisovných a nespisovných prostředků tak není adekvátní odpovědí na požadavky, které si TJK předsevzala řešit, tj. péče o kultivované jazykové chování.

2.5.5. Cíle se s prostředky intervenování rozcházejí i v rozsahu kodifikace, která se soustředí především na problematiku jevy (tzv. kontrastivnost současné kodifikace – popis se děje výběrově a se zaměřením na to, v čem se často chybje) a jen na některé roviny (morfolgie, pravopis, výslovnost, méně preskriptivně pak slovník).

2.5.6. Ve vzájemném rozporu je i stálé podporování východisek a nástrojů TJK s častým nářkem (lingvistů i laiků) nad „úpadkem“ jazyka i projevů, tj. nad tím, že TJK svého cíle v praktickém uplatnění zdaleka nedosahuje. V které jiné oblasti lidského zkoumání bychom tolerovali dlouhodobé používání nástrojů, které se podle samotných jejich uživatelů soustavně mýjí účinkem?

2.5.7. Preskribovaný spisovný jazyk s sebou nese nutnost učit se ho ve školách (diskutabilní je především přínos takového tréninku pro praktické komunikační schopnosti studentů).

2.5.8. Současná intervenční praxe svojí periodickou změnou kodifikačních předpisů způsobuje diskontinuitu v jazyce. Uživatelé jazyka jsou zasahováni těmito změnami

(často ke své nelibosti) i několikrát za život. V případě „neintervenčního“ vývoje jazyka se změny dějí tempem, které odpovídá poločasů změny norem obecně.

3. Jak vypadá přístup k jazyku podle KMI?

3.1. KMI je rámcován snahou o minimalizaci intervenčního tlaku lingvistů na jazyk a na mluvčí; cílem KMI je přiblížit jazykovou situaci (v současnosti zejména v tvarosloví) co nejvíc stavu, ve kterém existuje spontánně ustavený řád jazykových a komunikačních zvyklostí, který si mluvčí osvojují se získáváním mateřského jazyka a který je lingvisty „pouze“ pasivně zaznamenáván.

3.2. Jelikož je nulová intervence neslučitelná s existencí lingvistiky jako vědy o jazyce, která předkládá veřejnosti výsledky svého bádání, je třeba potencionální intervence ze strany jazykovědy vědomě oslabovat pluralitou deskripcí (deskriptivních kodifikací), které by měly jednoznačně deklarovat, s jakým cílem jsou vytvořeny, jaké (komunikační) funkce upřednostňují; lingvistická obec by se měla snažit aktivně vytvářet podmínky pro dosažení tohoto cíle (zapojení komerčních nakladatelství do kodifikačního procesu, podpora soukromých vědeckých institucí či vzájemně nezávislých výzkumných týmů zabývajících se výzkumem současného jazyka v rámci stávajících bohemistických pracovišť, popisem celého spektra různých sfér použití jazyka, zejména mluveného apod.).

3.3. Pokud platí, že funkce, v kterých se jazyk užívá, mají formativní vliv na strukturu jazyka, pak pouze pluralita deskripcí, které jsou propracovávány s ohledem na různorodé komunikační funkce uplatňované v daném společenství, může úspěšně odpovídat na změny potřeb uživatelů jazyka.

3.4. KMI jako konstrukce vztahu lingvistiky, mluvčích a jazyka necílí na konkrétní vlastnosti jazyka, ale lingvistickou činnost samu. Měřítkem úspěšnosti KMI proto nemůže být cílový stav jazyka. Dobré uplatňování minimální intervence se projevuje stabilní konkurencí jednotlivých funkčně odlišených kodifikací, které doporučují nestejně prostředky, mají různou periodu vydávání, různé příjemce a plynule sledují jazykový vývoj.

3.5. Lingvistické výstupy, výsledky empirického synchronního bádání (zejména ty, které jsou určeny veřejnosti) by se měly opírat o čistou deskripci, objektivní kritéria a reprezentativní množství relevantních lingvistických dat; tzn.:

3.5.1. Hodnotit jazykové jevy podle objektivně zjistitelných a měřitelných kritérií, to jsou zejména: frekvence, mluvenost/psanost, regionální příznakovost (příp. celonárodnost).

3.5.2. Naopak nepřijatelná jsou obecně taková hodnocení, která nejsou jednoznačně vyvoditelná z jazykových dat nebo předpokládají nějaké apriorní znalosti. Jedná se např. o postoje uživatelů jazyka, které se dokonce mohou rozcházet s jejich reálným řečovým chováním (tyto postoje jsou získané ve škole a tudíž ve shodě s převládající intervenční praxí), spisovnost – nespisovnost prostředku (viz 2.5.2) či formálnost – neformálnost situace, v níž je prostředek používán apod.

3.5.3. Lingvistické zkoumání by se nemělo omezovat na kodifikovaný (spisovný) jazyk, protože kodifikace pak přestává být popisem a stává se kontrastivní (což je inherentní rys současného preskriptivismu, viz 2.5.5.). Jakýkoli lingvistický koncept či popis, který platí pouze v rámci kodifikovaného jazyka, je třeba odmítnout jako neúplný.

3.5.4. Spolehlivá lingvistická data jsou badateli přístupná v dostatečném množství pouze v rozsáhlých a reprezentativních korpusech. Zkoumání založené na nedostatečném sběru dat by nemělo být považováno za relevantní. (Je třeba řádně zjistit, v jakých ohledech může lingvista být sám sobě informantem a v jakých otázkách nikoli.)

4. Jak postupovat při přechodu ze současného stavu k minimální intervenci?

4.1. V první řadě je nutné, aby byla co nejvíc oslabena intenzita, s jakou současná monopolní kodifikační intervence na jazyk a mluvčí působí.

4.1.1. Jelikož není pravděpodobné, že by intervenční tlak polevil pouze s konstatováním lingvistů, že kodifikace přestává být preskriptivní, je třeba tohoto cíle dosáhnout pomocí plurality vzájemně si konkurujících deskriptivních kodifikací, které by měly stejnou prestiž jako ta stávající (založenou např. na vysoké odborné úrovni zpracování) a které by byly podloženy studiem objektivních dat (zejména na mluvené formě jazyka). Tyto konkurenční kodifikace by měly předestřením existujících variant rozvolnit přesvědčení mluvčích o jedné správné variantě (a ostatních špatných).

4.1.2. K oslabení autority současné preskriptivní kodifikace je nutné přestat vydávat stávající nejvlivnější kodifikační příručky (zejména Pravidla českého pravopisu, která by mohla být považována za logo současné intervence a preskriptivismu); důležité je veřejné vyhlášení toho, že v současné podobě už tato kodifikace nebude nikdy vycházet.

4.1.3. Stávající monopolní kodifikace by se měla „rozpadnout“ na menší příručky, které by popisovaly jednotlivé oblasti užití jazyka. Tyto pluralitní deskripce věnované jednotlivým funkcím či stylovým žánrům by si v pomezích oblastech významně konkurovaly, a tím snižovaly celkovou míru lingvistické intervence do jazyka.

4.2. Při vytváření konkurenčních kodifikací je třeba zvlášť pečlivě zdůrazňovat, že se jedná o deskripci a že konečné rozhodnutí o volbě jazykových prostředků je vždy na autorovi daného textu.

4.3. Jazyková výchova ve školách by se měla zaměřovat především na komunikační schopnosti žáků v celé škále komunikačních funkcí. V nižších ročnících se jedná o nácvik jednoduchých komunikačních situací, ve vyšších pak o řešení složitějších slohových zadání. Školská výchova by měla na základě plurality deskripcí předestřít studentům celé spektrum komunikačních a vyjadřovacích možností jazyka, nepodřývat jejich orientaci ve spontánně ustavených jazykových normách, kterou získávají v rámci osvojování mateřského jazyka, a informovat o územním a sociálním rozrůznění jazyka (rozvíjení jazykové tolerance).

4.4. Pro korektorskou praxi a jazykové poradenství by měla být závazná znalost celého spektra konkurujících si kodifikací. Korektorovo doporučení jedné z deskripcí (či modifikace jedné z nich) klientovi by se mělo opírat o detailní znalost individuálních komunikačních záměrů daného projevu. Potenciálně je korektorská činnost zárodkem další deskriptivní kodifikace (ve stylu „jak píšeme v naší redakci“).

4.5. KMI by mohl být stejně jako podobné předešlé lingvistické snahy, které byly vždy mylně a hystericky interpretovány jako pokus o zrušení spisovné češtiny, v tomto smyslu chápán. Pravda je ovšem taková, že pokud se lingvisté rozhodnou pro minimální intervenci, vliv na spisovnou češtinu (resp. její existenci) bude rovněž minimální. Pokud spisovná čeština, resp. širě chápáná čeština standardní, reálně existuje (tedy není to jen jazyk popsáný v kodifikaci), její inventář, způsoby použití i společenská prestiž jejích prvků bude minimálně změněna oproti stavu, v jakém se reálně (tedy nezávisle na tom, jak je popsána v kodifikačních příručkách a jak o ní soudí současní lingvisté) dnes nachází.

Závěr: možnosti, které se nabízejí

Situace v kodifikační praxi u nás se může vyvíjet v podstatě pouze několika způsoby, z nichž pouze jedna z možností představuje směřování podle KMI. Každou cestu, po které se lingvistika v oblasti jazykové regulace vydá, je třeba posuzovat ze dvou aspektů. Za prvé jde o to, jak se s danou situací vyrovná *lingvistická teorie* a její *aplikace*, za druhé pak o to, jaký dopad bude mít daná situace na *běžného uživatele jazyka*.

- (1) Situace může zůstat nezměněná (kodifikační proces, nikoli kodifikace samotná).
- (2) Situaci můžeme nějak změnit:
 - (a) směrem k silnější preskripci,
 - (b) směrem k liberalizaci:
 - (i) v rámci kodifikace (dublety),
 - (ii) v rámci kodifikačního procesu (pluralitní kodifikace).

Ad 1. Pokud situace zůstane nezměněná, bude to mít několik důsledků. Pro běžného uživatele jazyka je to pravděpodobně varianta nejvíc přijatelná. Soudí se, že mluvčí nemají rádi změny, a proto zachování statu quo bude jistě zdrojem stability jejich povědomí o jazykové správnosti. To, že současná preskripce omezuje možnosti výběru (pokud se chtějí vyjadřovat kodifikovanou češtinou), jim může působit problémy, je však pravděpodobné, že se s tím smíří.

Z hlediska lingvistické teorie však změna nutná je. Lingvistika (a tvorba kodifikace jako její aplikovaná podoba) se budou dříve či později muset vyrovnat s nedefinovaností pojmu spisovnost, s vnitřní sporností celého konceptu jazykové kultury a s otázkou práva jazykové regulace. Zároveň se teorie jazykové kultury bude muset vypořádat s faktem neustálé jazykové změny, která koliduje s praxí, v níž kodifikace normu výrazně utváří. Z toho důvodu je současný stav z teoretického hlediska neudržitelný.

Ad 2a. Současná situace tak může vyústit v prostředí více preskriptivní. Lingvistická teorie rezignuje na „vědeckost“ teorie jazykové kultury (a deskriptivnost kodifikace), připustí její metodologickou vadnost a přestane předstírat, že kodifikace je záznamem přirozeného jazykového vývoje, že spisovnost je objektivně zjištělná z úzu apod. Výstupy lingvistického bádání budou závazné (více než dnes), ale budou otevřeně pro-
hlašovány za arbitrární rozhodnutí skupiny jazykovědců. Tím se zruší teoretické roz-
pory TJK ve prospěch zachování současného preskriptivismu (návrat k purismu).

Pro mluvčí bude tato situace znamenat změnu, pokud se znatelně zvýší preskripti-
vismus kodifikace. V tu chvíli budou jistě nespokojeni progresivnější uživatelé jazyka,
archaičtější naladění a změny odmítající mluvčí asi nebudou proti. Pokud se ve společ-
nosti neobjeví myšlenkový proud, který by výrazně oceňoval individuální svobodu
rozhodnutí, nenajde se kritik tohoto směřování.

Ad 2b. Lingvistika může přispět k liberalizaci celé situace. Impulesem bude opět fakt
teoretické neslučitelnosti přirozeného jazykového vývoje a teorie jazykové kultury.
Možnosti jsou minimálně dvě: liberalizovat v rámci kodifikačního procesu, nebo libe-
ralizovat pouze kodifikaci (např. přijetím dublet).

Ad 2bi. Pokud připustíme, že existuje poměrně široké přechodné pásmo mezi kodifi-
kovanou češtinou a češtinou neoficiální a neformální, bude kodifikace nucena přijmout
celou řadu dubletních tvarů (přijetí těchto tvarů jako jediných možných by nezname-
nalo liberalizaci). To je metodologicky akceptovatelné (ačkoli systémové chyby zů-
stávají), protože se kodifikace přibližuje skutečnému stavu jazyka (otázkou zůstává
na jak dlouho).

Pro uživatele jazyka je tento trend obtížně přijatelný. Nutno přiznat, že jakékoli re-
formy mluvčí nesou těžce (viz reforma Pravidel z roku 1993 a následný dodatek z ro-
ku 1994). Mediálně je obtížně vysvětlitelné, že se nejedná o reformu, o změnu jazyka,
ale pouze o nápravu stavu (přiblížení kodifikace skutečnému úzu). Je možné, že by se
mluvčí obrátili proti takové politice kodifikačního orgánu a požadovali by návrat do
současného stavu.

Ad 2bii. Jedinou adekvátní odpovědí na variantnost živého jazyka je variantnost jeho
popisů. Pokud se rozhodneme jít cestou liberalizace (pro což není vědecké odůvodně-
ní – stejně jako u všech předešlých cest –, je to volní rozhodnutí na základě osobních
preferencí), je třeba počítat s rezistencí mluvčích. Jednou z možných cest je pluralita
deskripcí, které mezi sebou soupeří o uživatele a o prestiž. V tomto boji vyhrává ta
deskripce, která odpovídá jazykovému vkusu mluvčích, stejně jako ta, která má společ-
enskou prestiž. Jakmile tyto atributy začíná naplňovat příručka jiná, dochází k pře-
sunu zákazníků od původní kodifikace k této nové. Pro mluvčí se z hlediska jejich ja-
zykové praxe nic nemění (archaičtější naladění uživatelé jazyka podporují archaičtější
kodifikaci, progresivní se radí s progresivnějšími kodifikacemi).

Z hlediska lingvistické teorie je tato cesta svojí neintervenní povahou jediná „bez
problémů“, odpadá i otázka práva k intervenci (pokud se vědomě lingvistika snaží do
jazyka neinterventovat, nemusí se o otázku práva starat).

LITERATURA

- CVRČEK, V. (v tisku): *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- PRAŽSKÝ LINGVISTICKÝ KROUŽEK (1932): *Obecné zásady pro kulturu jazyka*. In: B. Havránek – M. Weingart (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha: Melantrich, s. 245–258.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Konzept der minimalen Intervention

Das Konzept der minimalen Intervention (KMI) ist ein „methodologischer Kodex“ über die Einstellung der Linguisten zu Sprache und Sprechern. Das KMI repräsentiert im Rahmen der Theorie der Interventionen eine der möglichen Einstellungen zur Sprache, es stellt also eine konkrete Stellungnahme mit programmatischem Charakter dar.

Voraussetzungen des KMI: 1) Es gibt keinen Grund, warum die Linguistik mit ihren Interventionen in die Entwicklung einer Sprache eingreifen und so Sprecher wegen ihres (natürlichen) Sprachverhaltens disqualifizieren (oder Argumente für ihre Disqualifizierung bieten) sollte. 2) Die Sprache entwickelt sich spontan und selbständig und ohne Mitwirkung der Linguisten (mittels Varianten und der Oszillation zwischen ihnen) zu einem zweckmäßigen Kommunikationsmittel. 3) Der aus dem Usus resultierende konventionelle Charakter der Sprachmittel betrifft die Art, wie sprachliche Einheiten angewandt werden (u. a. also auch ihre stilistischen Charakteristika und ihre Zuordnung zu stilistischen Schichten); ein (institutionalisierter) Eingriff der Linguistik in dieses Prinzip der Mehrheitswahl ist also weder für die Sprecher noch für eine natürliche Sprachentwicklung förderlich.

Das KMI ist gekennzeichnet durch Bestrebungen, den Druck der Linguisten auf Sprache und Sprecher zu minimalisieren; das Ziel des KMI ist es, eine Sprachsituation am ehesten einem natürlichen Zustand anzunähern, in dem es eine spontan konstituierte Ordnung von Sprach- und Kommunikationsgewohnheiten gibt, die sich Sprecher beim Erlernen der Muttersprache aneignen und die durch Linguisten „nur“ passiv aufgezeichnet wird. Da eine Nullintervention mit der Existenz der Linguistik als Wissenschaft über Sprache, die der Öffentlichkeit Ergebnisse ihrer Forschung präsentiert, unvermeidbar ist, ist es notwendig, potentielle Interventionen vonseiten der Linguistik durch einen Pluralismus der Deskriptionen (d. h. deskriptiven Kodifikationen) bewusst zu schwächen; diese konkurrierenden Kodifikationen sollten eindeutig deklarieren, mit welchem Ziel sie geschaffen wurden und welche (kommunikativen) Funktionen sie bevorzugen. Die linguistische Gemeinschaft sollte sich bemühen, Bedingungen für das Erreichen dieses Ziels aktiv zu schaffen.

*Ústav Českého národního korpusu FF UK
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
<vaclav.cvrcek@ff.cuni.cz>*